

F d Tingshuset, Kopparberg

Kyrkvreten 4, Kopparberg, Ljusnarsbergs socken och kommun, Västmanland

Omläggning av spån på fasader 2010

Anna Rodin

Örebro läns museum
Rapport 2010:20

Innehållsförteckning

Inledning	3
Översiktlig beskrivning	3
Administrativa uppgifter	4
Byggnadsbeskrivning	5
F d Tingshuset, Kyrkvreten 4	5
Före åtgärd	5
Utförda åtgärder	6
Antikvarisk kommentar	7
Bilddokumentation	8
Fotoprotokoll	8
Bilder före åtgärder	9
Bilder under arbetets gång	12
Bilder efter åtgärder	13

Omslagsbild: Tingshusets östra fasad, efter åtgärd, OLM_2009_4_52

Inledning

Översiktlig beskrivning

Tingshuset i Kopparberg uppfördes som gruvstuga, möjligen redan 1641 eller som ersättning för en äldre gruvstuga 1758. 1893 genomgick byggnaden en omfattande ombyggnad vilken resulterade i dagens utseende med ett tydligt fornnordiskt formspråk, typiskt för tiden. Tingshuset är beläget i Centrala Kopparberg vilket utgör område av riksintresse för kulturmiljövården.

2010 beviljades fastighetsägaren statliga medel i form av byggnadsvårdsbidrag för omläggning av spån på fasader. Arbetet utfördes under januari och februari 2010. På uppdrag av fastighetsägaren har antikvarisk medverkan bedrivits av Örebro läns museum. Medverkan har skett genom besök på plats såväl före som under arbetets gång samt efter avslutat arbete.

Entreprenör har varit Hälsinge Takspån.

Arbetet har bestått i komplettering och byte av fasadspån. I samband med slutbesiktning bestämdes det att några fler spån på östfasaden skulle bytas. Detta gjordes direkt, vid besiktningen. Det konstaterades också att samtliga fasader med nya spån var tvungna att målas ytterligare, minst en gång till. Målningsarbetena kunde ej slutföras pga vintersäsong men skall ske i samband med att det blir varmare.

Samtliga åtgärder har genomförts enligt Länsstyrelsens beslut och enligt de antikvariska anvisningar som lämnats. Slutbesiktningen skedde 2010-02-17 och samtliga arbeten bedömdes vara mycket väl utförda och godkändes ur antikvarisk synvinkel.

Administrativa uppgifter

Fastighetsbeteckning:	Kyrkvreten 4
Fastighetsägare:	Ljusnarsbergs kommun
Bidrag:	Högst 60% av de antikvariskt motiverade merkostnaderna, dock högst 130 000 kronor
Byggentreprenör:	Hälsinge Takspån
Antikvarisk medverkande:	Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum Charlotta Hagberg, Örebro läns museum
Rapportsammanställare:	Anna Rodin, Örebro läns museum
Utförandeperiod:	Januari – Februari 2010
Antikvarisk kontroll:	2009-05-11 2010-01-28
Slutbesiktning:	2010-02-17
Diarienummer:	2010.210.037
Registrerade bilder:	OLM_2009_4_1-61 Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum Charlotta Hagberg, Örebro läns museum

Byggnadsbeskrivning

F d Tingshuset, Kyrkvreten 4

Kopparmalm började brytas i Kopparberg under 1600-talets första hälft. Nya Kopparbergs bergslag bildades 1641, gruvor och hyttor anlades och en kyrkby växte fram. Gruvägarna var i behov av en samlingslokal varför en första gruvstuga byggdes 1641. Enligt äldre kartmaterial låg stugan på den plats där tingshuset idag ligger.

1744 konstaterades att gruvstugan var i mycket dåligt skick. Möjligen uppfördes då en ny gruvstuga snarare än att den äldre renoverades. 1758 håller man åter sina gruvmöten i gruvstugan som då kallas rådhus. Ett fotografi från 1870-talet visar byggnadens utseende vid tiden. Den saknade då väggbeklädnad och timret var således utan fodring. Den brutna taket var spånklätt samt hade tre takkupor på framsidan. Tornets nederdel var brädslagen istället för spånklädd.

En större ombyggnad skedde 1893 då gruvstugan byggdes om till tingshus, efter ritningar av arkitekt Fritz Eckert vilken också stått för ombyggnaden av Ljusnarsbergs kyrka. Byggnaden fick en tydlig fornnordisk prägel, typisk för tiden. I samband med detta kläddes fasaden med spån som konkavt avsmalnade neråt samt hade tvärt avslut.

Ytterligare några ombyggnader och renoveringar skedde under 1900-talet men vid restaureringen 1997-99 var ambitionen att återskapa det utseende tingshuset fick vid ombygganden 1893.

Tingshuset är beläget i Centrala Kopparberg, vilket utgör miljö av riksintresse för kulturmiljövården.

Före åtgärd

Tingshusets fasader uppvisade, innan åtgärd, fasadspån som var rötskadade. Vissa spån var också ”felspruckna” innebärande att de var spruckna mitt i skarven över de två underliggande spånen. Dessa spån kunde därmed, ej längre, fylla sin funktion.

På **söderfasaden** var så gott som samtliga spån i behov av att bytas.

På **sydvästfasaden** var enstaka spån spräckta och i behov av att bytas ut.

På **västfasaden** var så gott som samtliga spån i behov av att bytas.

På **nordvästfasaderna** var enstaka spån spräckta och i behov av komplettering. Längst uppe under taket fanns en större skada, möjligen orsakad av fukt. Samtliga spån på detta fasadavsnitt var i behov av att bytas.

På **norrfasaden** var några spån spräckta och i behov av att bytas. Detsamma gällde **östfasaden**.

Inga spån på entrén var i behov av åtgärd.

Utförda åtgärder

Utgångspunkten var att så mycket som möjligt av de äldre spånen skulle sparas. Där hela fasader var i behov av nya spån sparades de äldre, välbevarade för användning på övriga fasader. Enligt entreprenören var det dock svårt att ta tillvara det borttagna spån som var i bra skick, detta då de ofta gick sönder vid nedtagning. Ett mindre antal kunde dock sparas och återanvändas. Några kasserade spån sparades av Hembygdsföreningen.

Alla spån som var ”felspruckna”, dvs hade spruckit mitt i skarven över de två underliggande spånen, byttes mot nya. De spån som var spruckna, men ej över skarven, sparades. De spånen fyller fortfarande sin funktion.

Spånen spikades med galvad spik.

De spån som kapades grundmålades med Falu Röd, ljus. Inga nya spån fick vara omålade efter uppsättning. Samtliga nyuppsatta spån behövde vidare målas ytterligare en gång med Falu Röd, ljus. Detta arbete kunde dock inte slutföras under vinterhalvåret utan skall återupptas i samband med den varmare årstiden.

På **söderfasaden** byttes samtliga spån.

På **sydvästfasaderna** byttes ett flertal spån i nederkant.

På **västfasaden** byttes samtliga spån mot nya. Västfasaden fick också en ny vattlist vilken målades en gång med Falu Röd, ljus. Knutlådan mellan väst- och nordvästfasaden har fått ett något förändrat utseende. Mot väst sitter spånen tätare än tidigare medan de mot nordväst sitter på samma sätt som innan åtgärd.

På **nordvästfasaderna** är bl a ett flertal spån, över och under fönster, utbytta liksom spånen på det område som var skadat.

På **norrfasaden** byttes endast ett fåtal spån.

På **östfasaden** byttes en del spån, bl a under fönster och på knutarna. I hörnet mot entrén, mot sydöst, byttes ett lite större parti ut.

Det konstaterades, vid slutbesiktningen att några ytterligare spån, på östra fasaden, behövde bytas vilket genomfördes per omgående.

Samtliga fasader med nya spån måste målas minst en gång till, detta då fasaderna upplevs som flammiga då spånen målats i olika omgångar. Arbetet med ommålning av dessa fasader

kunde dock inte slutföras under vinterhalvåret utan skall återupptas i samband med varmare väder.

Antikvarisk kommentar

I samband med första besiktningen i maj 2009 bestämdes att museet skulle kontaktas innan spånen började tillverkas. Detta då antikvarisk medverkande ville stämma av med entreprenör angående mått och utseende på de nytillverkade spånen. Så gjordes tyvärr inte och museet kontaktades först efter att arbetet med montering av nytillverkade spån på södra väggen hade påbörjats.

Eftersom spånen redan var tillverkade då museet kontaktades kunde antikvarisk medverkande inte lämna några synpunkter på spånens utformning.

Bilddokumentation

Fotoprotokoll

Acc.nr. OLM_2009_4_1-61

Objekt: F d Tingshuset, Kopparberg

Ort: Kopparberg

Gata/kvarter/fastighet: Kyrkvreten 4

Socken: Ljusnarsbergs socken

Kommun: Ljusnarsberg

Län: T

År: 2010

Motiv:

1-12: Detalj, spån, före åtgärd

13: Väst- samt delar av nordvästfasaderna, före åtgärd

14: Nordvästfasaderna, före åtgärd

15-16: Knutlådor, före åtgärd

17: Fuktskadat parti, nordvästfasaderna, före åtgärd

18-19: Sydvästra fasaderna, före åtgärd

20: Östra samt del av norra fasaden, före åtgärd

21: Östra fasaden med entré, före åtgärd

22-23: Frontespis, entré

24-33: Arbete pågår på södra fasaden

34: Södra fasaden, efter åtgärd

35-39: Sydvästra fasaderna, efter åtgärd

40: Västra fasaden, efter åtgärd

41: Vattlist, västra fasaden, efter åtgärd

42-45: Nordvästra fasaderna, efter åtgärd

46-47: Norra fasaden, efter åtgärd

48: Knutlåda med nytt utseende, med tätare placering av spån, efter åtgärd

49: Knutlåda med ursprungligt utseende, glesare placering av spån

50-52: Östra fasaden, efter åtgärd

53-61: Spånfasader, detalj, efter åtgärd

Foto:

Bild 1-4 samt 13-14 Charlotte Gustafsson, Örebro läns museum

5-12 samt 15-61 Charlotta Hagberg, Örebro läns museum

Diariernr: 2010.210.037

Bilder före åtgärder

Fuktskada på nordvästra fasaden

Spån i behov av åtgärd

Vissa spån har sprickor

Spån sprucket mitt i skarven

Knutlåda före åtgärd

Bilder under arbetets gång

*Borttagning av skadade spån
samt montering av nya pågåår på
södra fasaden*

Bilder efter åtgärder

Södra fasaden med enbart nya spån

Sydvästra fasaden med utbytt spån, i huvudsak i nederkant

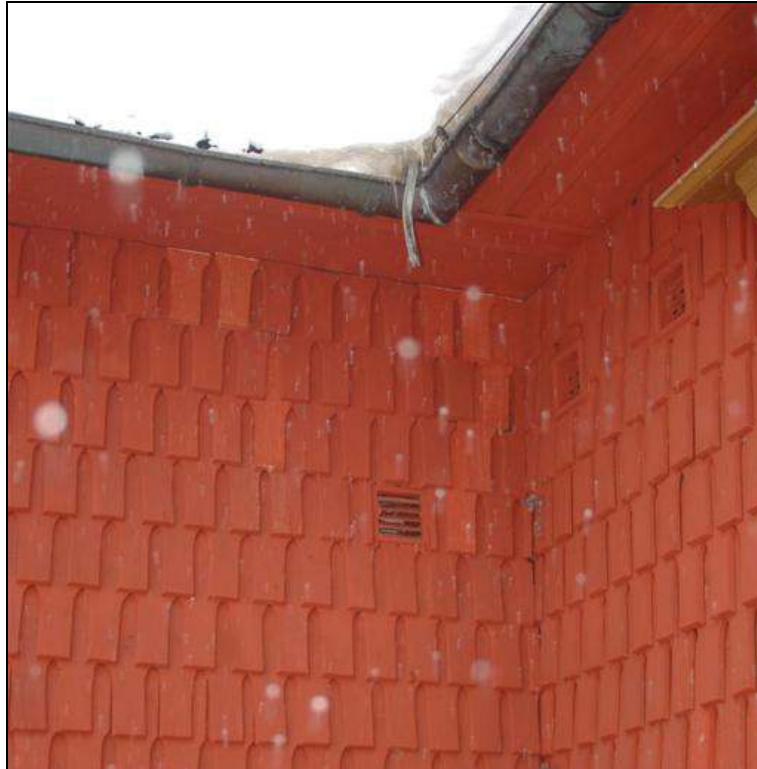
Sydvästra fasaden efter åtgärd

Västra fasaden med enbart nya spån

Ny vattlist är monterad på västra fasaden

Det fuktskadade partiet med nya spån

*Äldre och nya spån blandade
Ommålning av samtliga spån skall utföras*

Knutlåda med tätare monterade spån

Knutlåda med mer glest placerade spån

Östfasaden efter åtgärd